

Т. В. Смірнова,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ЛЕКСИЧНІ ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто лексичні способи перекладу термінів транспортної галузі. Проаналізовано транспортні термінологічні утворення англійської мови та їх еквіваленти в українській. Описано найбільш вживані лексичні прийоми передачі значень термінологічних одиниць українською мовою.

Ключові слова: термін, терміносистема, лексичні прийоми перекладу.

В статье рассматриваются лексические способы перевода терминов транспортной области. Проанализировано транспортные терминологические образования английского языка та их эквиваленты в украинском языке. Описано наиболее употребляемые лексические приемы передачи значений терминологических единиц на украинский язык.

Ключевые слова: термин, терминсистема, лексические приемы перевода.

The article deals with lexical ways of rendering transport terms. English transport terminological units and their Ukrainian equivalents have been analyzed. The most common lexical ways of rendering transport terminology into Ukrainian have been described.

Key words: term, terminological system, lexical ways of translation.

За кількістю зайнятих та за обсягом валової продукції галузь транспортування належить до найважливіших галузей господарства у більшості країн світу. Ця галузь становить інтерес і для перекладознавства, адже процеси глобалізації та міжнародної інтеграції вимагають подолання мовних бар'єрів. Стаття присвячена аналізу транспортних термінів, з'ясуванню їх значень та особливостям перекладу.

Англійська транспортна термінологія є чітко вираженою термінологічною системою, що відповідає певним правилам класифікації. У наш час вона інтенсивно розширюється і оновлюється, оскільки галузі транспорту нині активно розвиваються.

Актуальність зумовлена недостатньою вивченістю особливостей відтворення українською мовою термінологічних одиниць англійської мови у галузі транспорту, а також сучасними вимогами до такого перекладу, коли йдеться про передачу не лише форми оригіналу, а й про оптимальне відтворення змісту.

Ми ставимо за мету з'ясувати значення поняття «терміносистема» та проаналізувати транспортні термінологічні утворення англійської мови та їх еквіваленти в українській з метою встановлення лексичних прийомів передачі значень транспортних термінів.

Результати статті можна застосовувати для розв'язання практичних проблем, пов'язаних з англо-українським перекладом, зокрема з перекладом галузевої термінології. Також вони можуть послужити матеріалом для вивчення на заняттях з практики перекладу англійської авіаційної термінології та галузевої літератури.

Логічна співвіднесеність термінів, їхня взаємодія й взаємозалежність свідчать про те, що розглянута термінологія являє собою певну термінологічну систему. Факт системності термінологій чітко обґрунтовується в роботах Герда О. С. [1], Головіна Б. М. [2], Лейчика В. М. [6], Лотте Д. С. [7], Реформатського О. О. [9], Суперанської А. В. [10] та ін.

Зміст поняття розкриває найбільш істотні ознаки реальних об'єктів, що є результатом постійного пізнання людиною навколишнього світу. Цей зміст позначається й закріплюється терміном. Таким чином, уважається, що система взаємозалежних понять відображається в мові у вигляді системи взаємозалежних знаків-термінів. Цю систему називають термінологічною.

Так, Лейчик В.М. відзначає, що «терміносистема виникає шляхом упорядкування стихійно складеної термінології» [6, с. 21], тобто певна сукупність номінативних одиниць окремої галузі науки перетворюється в організовану структуру з визначеними й зафіксованими відношеннями у її межах.

У процесі розвитку спеціального знання виникає потреба позначити явища, предмети, поняття спеціальної (наукової, технічної, галузевої) сфери людської діяльності, що призводить до появи найменувань особливого роду, найбільш інформативних одиниць мови на рівні слова – **термінів** [4, с. 14].

Більшість дослідників визнає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мов науки. Під терміном, зазвичай, розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття.

Даниленко В.П. також дотримується точки зору, що «термін – це слово (чи словосполучення) спеціальної сфери застосування, яке називає спеціальне поняття» [3, с. 12].

Приблизно такі ж визначення термінології знаходимо і в зарубіжних словниках лінгвістичних термінів. Так, у словнику Ж. Марузо [8, с. 361] термінологія визначається як система термінів, які використовуються для вираження понять, притаманних даній науці.

В основі кожного терміна обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни являють собою точну і в той же час стислою характеристику предмета чи явища. Кожна галузь знання оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи певної науки.

У нашій статті ми беремо за основу визначення Карабана В.І., який розглядає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він вважає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів [5, с. 54].

Важливою особливістю всіх терміносистем є наявність у них вузькоспеціальних та загальноживаних або загальноприйнятих термінів. Загальноживані терміни зрозумілі не лише спеціалістам, тоді як вузькоспеціальні терміни, що представляють конкретну галузь знань, доступні здебільшого фахівцям даної галузі.

Термінологічна лексика дає змогу найбільш точно, чітко та стисло виражати зміст певного предмета і забезпечує правильне розуміння його суті.

Отже, в спеціальній мові терміни несуть основне семантичне навантаження, займаючи головне місце серед інших загальнолітературних та службових слів. Переважна більшість науково-технічної термінології залишається за межами загальнолітературної мови і зрозуміла лише спеціалісту даної галузі знань.

Переклад терміна – це точне відтворення оригінальної лексичної одиниці засобами іншої мови за умови збереження змісту й стилю. Для повної передачі поняття оригіналу слід не лише знаходити в мові перекладу адекватні терміни та відповідні лексичні одиниці, але й відбирати необхідні граматичні форми й стилістичні чинники.

З іншого боку, слід погодитися з думкою про те, що в процесі літературного перекладу творчий підхід спостерігається більше, ніж при перекладі з фахової мови. Справа в тому, що на передньому плані в літературному перекладі перебувають особливості витвору мистецтва, єдність образного мислення та мистецького мовлення у вихідній мові, в той час як фаховий переклад має на меті точну передачу інформації.

Переклад термінології здійснюється різними прийомами, а саме за допомогою таких міжмовних трансформацій як: лексичні, лексико-семантичні та лексико-граматичні. Завдання перекладача полягає у вірному виборі того чи іншого прийому в ході процесу перекладу, щоб якнайточніше передати значення будь-якого терміна. Розглянемо лексичні прийоми перекладу термінів.

Одним з найпростіших способів перекладу терміна є прийом *транскодування*. Транскодування – це побуквенна чи фонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Даний прийом є винятком у практиці технічного перекладу: *logistics – логістика; container – контейнер; terminal – термінал; spreader – снредер* [11].

При перекладі способом транслітерації не слід забувати й про «хибних друзів перекладача» (таких, як *thermal container – ізотермічний контейнер; consolidator – експедитор, який організовує загальні відправки*), транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих викривлень смислу.

Також переклад термінів можливий шляхом *опису значення*. Такий прийом застосовується при перекладі новітніх авторських термінів-неологізмів, які подаються зазвичай в лапках. Наприклад: *dry port/port sec (dry port) – поняття існує тільки у французькій та англійській мовах і позначає внутрішній термінал, безпосередньо зв'язаний з морським портом; roll on – roll off – «ро-ро» – морські судна з горизонтальною системою навантажування / розвантаження; reexportation – реекспорт (вивіз товарів, увезених із-за кордону, без їх переробки, а також поставка закупленого імпортом товару в третю країну без завозу в країну-покупця); riggy-back traffic – комбінована автомобільно-залізничне перевезення з навантажуванням автотранспортних засобів на спеціальні залізничні платформи* [11].

Терміни також підлягають ще одному лексичному прийому перекладу – *калькуванню* – передачі не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Даний прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів, наприклад: *closed ventilate container – закритий вентиляований контейнер; general terms of sale and delivery – загальні умови продажу і поставки; railway station of destination – залізнична станція призначення; multimodal transport operator – оператор мультимодального перевезення* [11].

У випадку, коли словник не дає точного еквівалента тому чи іншому терміну, або ж коли застосування калькування, транслітерації чи описового перекладу недоречне, можливими також є інші прийоми перекладу.

Підсумовуючи викладене вище, можна зазначити, що лексичними прийомами перекладу термінів транспортної галузі є транскодування, опис значення та калькування.

Перекладач, який працює з текстами транспортної галузі, повинен орієнтуватися в цій тематиці та володіти термінами і поняттями цієї сфери; слід уникати «хибно орієнтованих» термінів; необхідно уникати синонімічного живання термінологічних одиниць або користуватися терміном з більшою вмотивованістю внутрішньої форми, який висвітлює найбільш важливі сторони і ознаки денотата, розкриває саму сутність поняття і тим самим характеризується найбільшою кількістю диференційних ознак; не допускати довільного скорочення термінів; не варто шукати іншомовне слово, якщо в рідній мові вже функціонує лексична одиниця з тим самим значенням; термінологічні лакуни (прогалини) варто заповнювати інтернаціоналізмами; у перекладі повинні використовуватися терміни, що встановлені відповідними державними стандартами; якщо в тексті зустрічається термін-неологізм, перекладач повинен сам підібрати еквівалент, використовуючи довідкову літературу, або проконсультуватися з фахівцем, в окремих випадках термін можна перекласти описово, методом калькування, транскрипції тощо. Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі вважаємо вивчення лексико-семантичних та лексико-граматичних прийомів перекладу транспортної терміносистеми.

Література

1. Герд А. С. Язык науки и техники как объект лингвистического изучения / А. С. Герд // Филологические науки. – М., 1986. – № 2. – С. 48-56.
2. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: Учебное пособие для филологических спец. вузов. / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М.: Высшая школа, 1987. – 104 с.
3. Даниленко В. П. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / В. П. Даниленко – Свердловск, 1991. – 155 с.

4. Кандаки Т. Л. Значение терминов и системы значений научно-технических терминологий / Т. Л. Кандаки // Проблемы языка науки и техники. – Вып. 3. – М., 1970. – С. 12-92.
5. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан – К. : Політична думка, 1997. – 300 с.
6. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. М. Лейчик – Изд-е 4. – М. : КомКнига, 2009. – 256 с.
7. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. С. Лотте – М. : Наука, 1981. – 149 с.
8. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. Пер. с франц. / Ж. Марузо. – М. : Иностранная литература, 1960. – 436 с.
9. Реформатский А. А. Введение в языкознание. Учебное пособие для переводческих институтов / А. А. Реформатский – М., 1960. – 431 с.
10. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская. – М., 1989. – 158 с.
11. Тлумачний англо-російсько-український словник транспортних термінів [Text]: морський, річковий, інтермодальний, автодорожний, залізничний, трубопровідний, транспорт / Одеськ. нац. мор. ун-т. – Одеса : Одеськ. нац. мор. ун-т, 2007. – 286 с.